

sammas, bearbetas och återförs inom kliniken behöver inte stå i motsättning till den professionella självregleringen.

Incidentrapportering och självreglering

Tvärtom. Om man betraktar sådana händelser som en varningssignal om brister i kompetens, rutiner, arbetets organisering etc kan den permanenta osäkerhet som läkare och annan vårdpersonal har att leva med minskas. Denna osäkerhet tenderar att via generell sårbarhet, förståelse och överseende skapa en snäv definition av vad som är oacceptabla incidenter i vården.

Ett brett upplagt kvalitetssäkringsarbete skulle emellertid kunna stärka de informella mekanismer som professionen har när det gäller att tidigt bedöma och kategorisera olika riskmoment och dess bakomliggande orsaker. En viktig uppgift synes vara att skapa förutsättningar så att en sådan utveckling kommer till stånd.

Referenser

1. Brennan AT, Leape LL, Laird NM, Hebert L, Localio AR, Lawthers AG et al. Incidence of adverse events and negligence in hospitalized patients. Results of the Harvard medical practice study I. *New Engl J Med* 1991; 324: 370-84.
2. Socialstyrelsen, SOSFS 1996: 24.
3. Lindqvist R, Grape O. Tillämpningen av Lex Maria. En studie i professionell självreglering. Stockholm: Socialstyrelsen 1997 (SoS-rapport 1997: 19).
4. Greenwood E. Attributes of a profession. In: Zald MN, ed. *Social welfare institutions. A sociological reader*. New York: John Wiley & Sons, 1965: 509-23.
5. Rosenthal M. Dealing with medical malpractice. *The British and Swedish experience*. London: Tavistock, 1987.
6. Fox R. Experiment perilous. Physicians and patients facing the unknown. Glencoe, Ill: Free Press, 1959.
7. Rosenthal M. The incompetent doctor. Behind closed doors. Buckingham: Open University Press, 1995: 8, 16-30, 36.
8. Rosenthal M. Vad händer i slutna rum då läkare blir problem? *Läkartidningen* 1994; 91: 4523-6.
9. Rosenthal M. Kolleger agerar ofta sent mot svenska problemläkare. *Läkartidningen* 1994; 91: 4651-9.
10. Rosenthal M. Missöden i sjukvården – preventionsprogram. *Läkartidningen* 1994; 91: 4774-7.
11. Bergentz SE, Bauer G. När skydds nätet brister. *Lärdomar från sjukvårdens ansvarsnämnd*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur, 1995.
12. Westerling R, Hansagi H, Osterman PO, Åhlfeldt J, Svärdsudd K. Stort intresse för incidentrapportering. *Läkartidningen* 1997; 94: 2928-30.
13. Freidson E. *The profession of medicine. A study of the sociology of applied knowledge*. Chicago: Chicago University Press, 1988: 194-5, 197.
14. Lantz A, Laflamme L. Socialt stöd och arbetsvillkor – en studie av läkare med personallidande uppgifter. Stockholm: Arbetsmiljöinstitutet, 1993: 27. (Undersökningsrapport 1993: 49).

Varning för modekur mot vulvovaginit

Tea tree-olja kan ersätta Candida-klåda med allergiklåda

Allt oftare berättar patienter med recidiverande Candida-vaginit att de fått rådet att använda tea tree-olja, som kommer från ett australiskt träd. Hittills finns inga studier som visar att oljan är effektiv mot vaginit. Dessutom vet man inget om hur oljan påverkar den vaginala slemhinnan och bakteriefloran. Däremot vet man att oljan innehåller en rad olika terpenener, som är kraftigt allergiframkallande.

Recidiverande vulvovaginit, orsakad av svampsläktet *Candida*, är en besvärlig åkomma – både för den drabbade och för den vårdpersonal som avkrävs en lösning på problemet. Orsaken är oklar och någon kurerande behandling finns fortfarande inte. Fältet är sålunda fritt för vilka spekulationer som helst om orsakerna samt för oprövade behandlingsmetoder.

När det gäller patogenesen finns inga vetenskapliga belägg för de vanliga »myterna» om att recidiven förorsakas av trånga jeans eller fuktiga badkläder.

Om man skall sammanfatta vetenskapliga rön gällande recidiverande vulvovaginit kan nämnas att en longitudinell studie av kvinnor med denna åkomma visade att varje individ brukade ha samma typ av *Candida* i vagina vid de olika utbrotten [1]. Behandling av sexualpartner eller systembehandling reducerar inte recidivrisken [2]. Nytt utbrott orsakas inte av stammar som är resistenta mot konventionella läkemedel, eftersom stammar isolerade

vid nya utbrott bland kvinnor med recidiverande vulvovaginit nästan alltid är känsliga mot de vanliga azolpreparaten [3]. Nytt utbrott orsakas inte av en generell immunbrist, eftersom olika parametrar för immunförmåga är normala hos dessa kvinnor [4]. En del fynd tyder på att recidiverande vulvovaginit förorsakas av nedsatt lokalt immunförsvar mot *Candida* i vagina, men än så länge vet man inte hur man skall kunna påverka det lokala immunförsvaret.

Läkare, väninna eller Femina har rekommenderat oljan

Behandling med »tea tree-olja» är en nyttillkommen modefluga i behandlingsarsenalen. Tea tree-olja är en essentiell olja från det australiska trädet *Melaleuca alternifolia*. Vi träffar allt oftare patienter med recidiverande klåda i vulva som angivit att de fått råd av läkare, barnmorska eller en väninna att använda tea tree-olja. En vanlig applikationsmetod är att dränka en tampong med oljan innan den förs in. För läsare av tidningen *Femina* kan det verka som om tea tree-olja är en väl etablerad och ofarlig metod att behandla svampinfektion i underlivet [5]. Där anges det att oljan enligt »en mängd kliniska test utförda av bland annat professor Thomas V Riley och doktor Catherine F Carson vid University of Western Australia, vi-

Författare

PÅL WÖLNER-HANSEN
docent, bitr överläkare, ordförande i SFOGs arbetsgrupp för infektioner, Universitetssjukhuset i Lund

INGA SJÖBERG
med dr, överläkare, ansvarig för vulvamottagningen, kvinnokliniken, Norrlands Universitetssjukhus, Umeå.

FOTO: HASSE SCRODERNATURBILD

Träd av släktet *Melaleuca*. Teatree-olja extraheras ur de barrlika bladen hos den australiska arten.

sat sig vara i princip lika effektiv mot den candidasvamp som orsakar de flesta svampinfektioner, som både Canesten och Pevaryl». Detta påstående är märkligt eftersom en Medlinesökning efter kliniska studier med tea tree-olja mot Candida-vaginit inte ger något alls. Däremot har ovan nämnda författare och andra gjort in vitro-studier med oljan och därigenom påvisat vissa antibakteriella och fungicida effekter [6, 7]. Andra har studerat effekten av oljan mot akne [8].

Allergiframkallande terpen

Frånsett att det inte finns studier som visar att oljan är effektiv mot Candida-vaginit, ser vi huvudsakligen två problem med att använda den vulvovaginalt. För det första finns det inte toxicitetsstudier, vi vet inget om oljans påverkan på den vaginala slemhinnan, det lokala immunförsvaret och den vaginala bakteriefloran. För det andra innehåller tea tree-oljan en rad olika terpen. Terpen är kraftigt allergiframkallande [9]. Vid hudklinikerna har man sett flera fall av kontaktdermatit efter användning av tea tree-olja på huden [C Hansson, Lund, pers medd, 1997]. Sedan 1991 har åtminstone 19 fall av allergiskt kontakteksem mot hundraprocentig tea tree-olja rapporterats till Läkemedelsverket [10].

Mot denna bakgrund måste det anses olämpligt av legitimerad sjukvårdspersonal att rekommendera tea tree-olja, både vid akut Candida-vaginit och vid recidiverande vulvovaginit. Recidivfrekvensen vid den senare åkomman kan reduceras med långtidsbehandling med till exempel flukonazol, ketokonazol, klotrimazol och itraconazol [11-13]. Tills bättre data föreligger är sådana långtidsbehandlingar att föredra vid täta recidiv.

Referenser

1. Vazquez JA, Sobel JD, Demetriou R, Vaishampayan J, Lynch M, Zervos MJ. Karyotyping of *Candida albicans* isolates obtained longitudinally in women with recurrent vulvovaginal candidiasis. *J Infect Dis* 1994; 170: 1566-9.
2. Sobel JD. Pathogenesis and treatment of recurrent vulvovaginal candidiasis. *Clin Infect Dis* 1992; 14 suppl 1: 148-53.
3. Lynch ME, Sobel JD, Fidel PL Jr. Role of antifungal drug resistance in the pathogenesis of recurrent vulvovaginal candidiasis. *J Med Vet Mycol* 1996; 34: 337-9.
4. Fidel PL Jr, Sobel JD. Immunopathogenesis of recurrent vulvovaginal candidiasis. *Clin Microbiol Rev* 1996; 9: 335-48.
5. Celander V. Svampinfektion i underlivet – plågsamt men ofarligt. *Femina* 1997; april 4: 180-3.
6. Carson CE, Riley TV. Antimicrobial activity of the major components of the essential oil of *Melaleuca alternifolia*. *Journal of Applied Bacteriology* 1995; 78: 264-9.
7. Raman A, Weir U, Bloomfield SF. Anti-

microbial effects of tea-tree oil and its major components on *Staphylococcus aureus*, *Staph epidermidis* and *Propionibacterium acnes*. *Letters in Applied Microbiology* 1995; 21: 242-5.

8. Bassett IB, Pannowitz DL, Barnetson RS. A comparative study of tea-tree oil versus benzoylperoxide in the treatment of acne. *Med J Aust* 1990; 153: 455-8.
9. Knight TE, Hausen BM. Melaleuca oil (tea tree oil) dermatitis. *J Am Acad Dermatol* 1994; 30: 423-7.
10. Hackzell-Bradley M, Bradley T, Fischer T. Kontaktallergi av »tea-tree-oil». *Läkartidningen* 1997; 94: 4359-61.
11. Sobel JD. Recurrent vulvovaginal candidiasis. A prospective study of the efficacy of maintenance ketokonazole therapy. *N Engl J Med* 1986; 315: 1455-8.
12. Sjöberg I. »Det är nog svamp». Ta vulvovaginal jästsvampinfektion på allvar med säker diagnos och konsekvent behandling. *Läkartidningen* 1996; 93: 3793-5.
13. Spinillo A, Colonna L, Piazzi G, Baltaro F, Monaco A, Ferrari A. Managing recurrent vulvovaginal candidiasis. Intermittent prevention with itraconazole. *J Reprod med* 1997; 42: 83-7.
14. Fong IW. The value of chronic suppressive therapy with itraconazole versus clotrimazole in women with recurrent vaginal candidiasis. *Genitourin Med* 1992; 68: 374-7.

MISSÖDEN MISSTAG MISSBRUK

i sjukvården

Vad händer i slutna rum då läkare blir problem? Hur löser man konflikter vid missöden i vården? Vem kan ge ett bra stöd till anmälda läkare?

Under 1994-95 publicerade *Läkartidningen* 21 artiklar om problemläkare, läkarproblem, ansvarsfrågor och patientförsäkringen. De har nu samlats i ett 80-sidigt häfte, som kan beställas med kupongen nedan.

Pris 75 kronor. Vid 11-50 ex 67 kronor, vid högre upplagor 63 kronor/exemplar.

Beställer härmed

..... ex Missöden, Misstag,
Missbruk

.....
Namn

.....
Adress

.....
Postnummer/Postadress

Insändes till *Läkartidningen*,
Box 5603, 114 86 Stockholm

Märk kuvertet »Missöden»
Telefax 08-20 76 19